

El viatge de Marcos

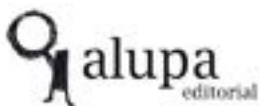
Óscar Hernández Campano

Guia didàctica

Jose Antonio Álvarez Enamorado

Professor de Filosofia de l'IES Averroes de Còrdova

Traducció de Josep Ramon Garcia i Ibáñez

INTRODUCCIÓ

«Mas un libro debe ser cosa viva, y su lectura revelación maravillada tras de la cual quien leyó ya no es el mismo, o lo es más de como antes lo era. De no ser así el libro, para poco sirve su conocimiento, pues el saber ocupa lugar, tanto que puede desplazar a la inteligencia, como esta biblioteca al campo que antes aquí había».

Ocnos, Luis Cernuda

L'objectiu d'aquesta unitat didàctica sobre *El viatge de Marcos* és intentar traure-li el major profit al llibre perquè l'alumnat en gaudisca de la lectura d'una forma conscient, responsable i al més plena possible.

Aquest és un llibre que al llarg dels anys m'ha proporcionat moltes satisfaccions, des del plaer de llegir-lo i rellegir-lo freqüentment —i sempre segueix emocionant-me—, fins l'alegria que em dona quan els estudiants em comuniquen que n'han gaudit molt, que aquest llibre sí que els ha agradat especialment, i en alguns casos fins i tot «els ha canviat la vida». I per descomptat, m'ha proporcionat el plaer de conèixer-ne l'autor, a qui estimo i admire, i també m'ha oferit la possibilitat de seguir gaudint amb la resta de la seua obra.

El vespre del 10 de febrer de 2017 vaig tindre la sort de conèixer personalment Óscar Hernández Campano. Presentava els seus últims llibres (*El guardián de los secretos*, *Cuando duermen los grillos* i una nova reedició de *El viaje de Marcos*) en una cèntrica llibreria de Còrdova. Hi vaig assistir amb molta il·lusió

per poder saludar-lo i agrair-li totes les satisfaccions que el seu llibre m'havia donat des de feia anys, tant a nivell personal com professional -si és que es poden separar.

Arran d'aquesta trobada, li vaig anar mostrant els materials que solc usar per treballar la novel·la, i va sorgir la idea d'elaborar aquesta unitat didàctica com una forma d'agraïment, i que pot ser siga útil als companys i companyes de professió que us animeu a treballar amb els vostres alumnes i alumnes aquesta novel·la. Estic segur que us proporcionarà tantes satisfaccions com a mi.

Des de 2004, any en què vaig adquirir el llibre, l'he utilitzat en moltes de les assignatures que he impartit: Educació per a la Ciutadania de 3r d'ESO, Ètica de 4t d'ESO, Valors Ètics de 3r i 4t d'ESO, Filosofia de 1r de Batxillerat, Psicologia de 1r de Batxillerat, Educació per a la Ciutadania de 1r i 2n de Batxillerat, i Sociologia de 2n de Batxillerat. En totes, m'ha anat molt bé per tractar tot allò que representa l'educació en valors, especialment el respecte a la diversitat sexual i de gènere, però també el respecte pels nostres majors, l'entesa entre persones de diferents generacions, el sentit de l'amistat, la lluita per la nostra identitat, el respecte per la democràcia, la lluita per la justícia i la recuperació de la memòria històrica, la passió per la literatura, etc. Evidentment, a cada nivell educatiu he anat seleccionant diferents activitats de les més avall presentem segons el nivell de maduresa de l'alumnat.

Podria donar moltes raons de per què durant aquests anys he anat mantenint aquesta lectura entre els meu alumnat, però n'hi ha una que vull especialment destacar. Fins a hui en dia, i encara que la nostra societat haja avançat molt respecte dels drets de les persones en matèria de diversitat sexual i de gènere, la majoria dels adolescents segueixen sense tindre referents culturals en què veure's reflectits (no han llegit mai una novel·la on els protagonistes de la història siguen gais, lesbianes, bisexuals o transsexuals —quasi ocorre el mateix en les altres manifestacions artístiques—). Aquesta novel·la els proporciona un major coneixement de l'ésser humà en la seua diversitat (a tot tipus de persones, independentment de la seua orientació sexual). I estic convençut que perquè hi haja respecte hi ha

d'haver coneixement i visibilitat. El coneixement condueix al respecte i a l'amor, i el desconeixement al rebuig i a l'odi. No podem tolerar que seguim tenint a les aules alumnat que patisca marginació i assetjament per ser diferent, i molt menys per sentir amor o sentir-se atret per una altra persona del seu mateix sexe.

És satisfactori comprovar quan les actituds milloren gràcies al treball realitzat. No podem canviar el món, però podem lluitar perquè el món no ens canvie a nosaltres. I en la mesura de les nostres possibilitats intentar millorar allò que tenim a prop.

Al llarg de vint anys dedicats a la docència, em resulta molt grat saber que hem passat d'alumnat que quan se'ls projectava a classe una pel·lícula on eixia una escena de dos xics besant-se, deien «Quin ois!» i es tapaven els ulls i protestaven per la pel·lícula que havien de veure, a estudiants que demanen més films que parlen de diversitat sexual i de gènere per treballar-es en l'aula. Durant el curs 2017/2018, en l'IES on treballo hem dur a terme la «I Semana de Cine por la Diversidad Sexual y de Género», en la qual des de cada nivell educatiu s'ha tractat una pel·lícula segons l'edat. Ha sigut tot un èxit. Des d'ací us anime a què feu una cosa semblant. Les nostres aules estan plenes de joves i adolescents, de vegades molt «perduts i desorientats» a l'hora de gestionar les seues inquietuds, precisament per aquesta manca de referents en aquests temes.

La majoria de l'alumnat que pateix discriminació per un altre motiu diferent (ser més gros, més prim, més baix, més alt; per ser migrant, gitano...) sol ser socialitzat en el si de la seua pròpia família per saber defensar-se d'aquesta discriminació. Pel contrari, l'alumnat que és discriminat per la seua orientació sexual o identitat de gènere en la majoria dels casos no s'atreveix a comunicar-ho a casa -on moltes vegades els mateixos progenitors desconeixen el que els seus fills o filles estan sentint per por al rebuig al si de la família. Nosaltres, com a professorat, no podem quedar-nos de braços creuats i ignorar aquesta realitat.

I és important lluitar contra això i que el nostre alumnat sàpia que la consecució dels drets i de les llibertats no són flor d'un dia, ni han caigut del cel, sinó que tot es deu a l'esforç i la lluita de moltes dones i homes que, al llarg de la Història, han arriscat i han donat la seua vides perquè hui tots nosaltres

puguem viure millor. I és el nostre deure lliurar a les generacions futures un món més just i solidari. Cal que coneguem la Història per no caure en els mateixos errors.

Companyes/es, espere que aquesta «unitat didàctica» us servisca d'alguna cosa i us facilite treballar amb el vostre alumnat aquesta meravellosa novel·la. Fa igual l'orientació sexual. És una preciosa història d'amor i de recerca de la pròpia identitat. Us deixe amb unes paraules d'Óscar Hernández Campano, del qual us recomane que llegiu totes les seues obres perquè segurament us encisaran tant com a mi. Ha estat un plaer compartir la meua feina amb tots vosaltres.

José Antonio Álvarez Enamorado

«La literatura es un medio de soñar, de vivir otras vidas, de liberarse, de pensar, de reflexionar, de transmitir ideas, de crear opinión. La literatura tiene la función que le quiera dar el autor. Puede ser un simple divertimento o bien una crítica social, política, una sátira sobre el mundo o sobre las relaciones interpersonales. Está claro que puede acercar a la gente una realidad desconocida antes y puede ayudar a aceptar diferencias. Leer es la forma más barata de viajar y yo siempre he dicho que las personas viajeras son las más respetuosas y tolerantes con la diferencia, con la diversidad».

Óscar Hernández Campano

ACTIVITATS DE COMPRESIÓ

NOTA DE L'AUTOR:

1. Quan va escriure l'autor aquest llibre i quan es va publicar?
2. Quin va ser l'origen de la novel·la?
3. Com s'anava a titular el llibre en un principi?
4. Quin esdeveniment personal va patir l'autor des que va escriure la novel·la fins que es va publicar?
5. Quin fet va ocasionar la publicació d'aquesta obra?

CAPÍTOL 1

1. On viatja Marcos? A quin lloc? Per què?
2. Quant de temps fa que Marcos no visita la seua iaia?
3. En el viatge anterior, quins mitjans de transport va utilitzar?
4. Quina explicació donava la família de Marcos sobre el fet que ell viatjara sempre a soles?
5. L'última vegada que Marcos va viatjar acompanyat, amb qui va viatjar i a on?
6. En què es diferenciaven físicament Marcos i el seu germà bessó Gus? Com aprofitaven ells el seu paregut?
7. Quin any es va produir el viatge de Marcos i Gus a Moli-nosviejos? Quina edat tenien? Amb quants anys s'arribava llavors la majoria d'edat? Quin era el motiu d'aquell viatge?
8. Com li va afectar la Guerra Civil a l'àvia Palmira?
9. Com es diu en realitat Gus? Per què ell vol que tots li diguen Gus?
10. Quant de temps feia que Marcos i Gus no visitaven la seua iaia? Qui la visitava més freqüentment?

11. Quin dia van emprendre Marcos i Gus seu viatge? Fins quan pensaven quedar-se al poble de l'àvia?
12. Quines coses van succeir en aquell viatge?
13. Qui va recollir Marcos i Gus quan feien autoestop? Per què? Com era el cotxe?
14. Com era el poble, Molinosvieos? Tenia molts habitants? Per què?

CAPÍTOL 2

1. Quina cançó va transportar Marcos al passat mentre viatjava en el tren?
2. Per què creus que Marcos no tenia l'autoestima alta respecte del seu físic quan era jove i en canvi considerava molt guapo el seu germà bessó?
3. Explica com es van conèixer Marcos i Álex.
4. Quines són les circumstàncies familiars d'Álex?
5. Fins a quina edat els pares de Marc i Gus no els havien deixat eixir a la nit? Et sembla adequada aquesta postura? Per què?
6. Qui eren «els Fills del General»? Com actuaven? Qui els protegien?
7. Com es deia el carrer de Molinosviejos on eren els bars? Qui era aquest personatge?
8. De quins grups musicals o cantants s'escoltava música en aquells bars?
9. Marc es va emborratxar en la seua primera nit de farra. Quins van ser els efectes de l'alcohol?
10. Quina era la cançó preferida d'Álex? Què conta aquesta cançó?
11. Qui discuteix al final del capítol i per què?

CAPÍTOL 3

1. S'havia enamorat Marcos abans de conèixer Álex? Havia eixit amb algú?
2. De què treballa Álex? Per què va deixar d'estudiar?
3. Què escriu Álex? Quins són els seus autors preferits?
4. On guarda Álex els seus escrits? Per què allà?
5. De què tracta el poema que Álex li lliga a Marcos?

6. Com va saber Àlex en la foscor de la nit que el que caminava perdut enmig de la tempesta era Marcos?

CAPÍTOL 4

1. Com havia tingut cura la iaia Palmira de la seua família després de la mort dels seus pares?

2. Qui és David? Per què assetja Àlex?

3. Explica i comenta el somni que va tindre Marcos mentre anava en el tren.

4. Descriu com era «l'oasi» on Marcos i Àlex van passar una vesprada.

5. «Que no et faça vergonya plorar», li diu Marcos a l'Àlex. Quin consell sobre aquest tema li havia donat la seua iaia?

6. Què van fer Marcos i Àlex aquella vesprada a «l'oasi»?

7. Al final del capítol Marcos i Àlex, abraçats i feliços, «somiaven amb ser Ícars perfectes als qui no se'ls fonen les ales». Busca en un diccionari de mitologia grega qui era Ícar i quines van ser les seues gestes.

CAPÍTOL 5

1. Explica com reacciona Gus quan Marcos li explica el que està sentint per Àlex.

2. Qui era Clara? Com va ser la relació entre ella i Marcos? Creus que Marcos va ser honrat amb ella? Per què?

3. Analitza el tracte diferent que tenen amb les xiques Gus i Marcos.

4. Per què creus que David, sent homosexual, insulta Àlex i li diu «marieta»? En què consisteix l'homofòbia? Pot un homosexual ser homòfob? Per què?

5. Per què la Guàrdia Civil no actuava contra els Fills del General?

CAPÍTOL 6

1. Explica el simbolisme que té el ciri per a la iaia Palmira. Per què ella sempre en té un d'encés?

2. Per què hi havia tensió entre Marcos i la seua cosina Elena? Què sent Elena per Àlex?

3. Com s'assabenta Marcos que Àlex està enamorat d'ell?
4. Quan i com li diu Marcos a Àlex que ell també el vol? Què va passar després?

CAPÍTOL 7

1. Què va suposar per a Marcos aquella nit que va passar al costat d'Àlex al molí?
2. Com es va assabentar David, el cap dels Fills del General, que Marcos havia passat la nit amb Àlex?
3. Com es va prendre Gus el fet que Marcos hagura passat la nit amb Àlex en el molí?
4. Per què Gus va acudir a la cita de la nota si aquesta anava dirigida a Marcos?
5. Quines van ser les últimes paraules de Gus? Què volen dir?
6. Per què la iaia Palmira volia impedir que el capellà entregara la nota a la Guàrdia Civil?
7. Quins arguments li donava ella al capellà?
8. Per què l'àvia Palmira va cremar la nota?
9. Per què Marcos decideix marxar? Què li va escriure a Àlex en la nota?
10. Per què a Elena no li sembla just que Marcos se'n vaja? Què va fer ella quan Marcos va marxar?
11. Què li va prometre Max a Marcos en el moment en què s'acomiada d'ell en l'estació?

CAPÍTOL 8

1. Què ha somiat Marcos al tren abans d'arribar a Molinos-viejos?
2. Com és la vida actual d'Elena? Quins són els noms del seu fills i per qui es diuen així?
3. Segons la versió oficial, quin va ser el mòbil de l'assassinat de Gus?
4. Què va passar amb els Fills del General una vegada que van ser detinguts? Com va reaccionar Marcos quan va saber que van agafar a David?
5. Quina és la vida present de Max?
6. Què va ser de Marcos i del seu entorn familiar després de la mort de Gus? Com van reaccionar els seus pares?

7. Quins consells li va donar a Marcos la seua filla Julia quan va morir sa mare?
8. Quina explicació li dóna Marcos a la iaia quan aquesta li va preguntar per què havia tornat?
9. Per què l'àvia Palmira no va assistir al casament de Marcos amb Cristina?

CAPÍTOL 9

1. A qui va veure Marcos a la plaça del poble? Què va sentir en veure'l i què va fer?
2. On va portar Elena a Marc? Per què el va portar allà?
3. Què va ser de la vida d'Álex una vegada que Marcos abandonà Molinosviejos?
4. Per què Elena no va avisar Marcos de l'estat en què es trobava Álex quan Marcos el va abandonar? Què pretenia ella?
5. Com va morir Álex? Per què va morir d'aquesta manera?
6. Com li va demostrar Álex a Elena que el seu amor per ell no li era indiferent?
7. Per què Álex va voler romandre per sempre a l'oasi?
8. Què li diu Álex a Marcos en la carta que li va deixar escrita?
9. Què va buscar Marcos quan va entrar al molí? Què es va trobar?
10. A qui i per què va encendre Marcos tres espelmes?

EPÍLEG

1. Per què a Joan li agradaven els llibres en paper?
2. Quin tema estava explicant la professora de Literatura?
3. Quins són els dos detalls que, segons la professora, separen Alejandro Torres de qualsevol altre poeta romàntic?
4. Quina explicació dóna la professora sobre com es va descobrir l'obra d'Alejandro Torres?
5. Què poema d'Alejandro Torres està desaparegut? Com sabem de la seua existència?

ACTIVITATS DE REFLEXIÓ

CAPÍTOL 1

1. «Després d'una llarga lluita contra la son, el sotragueig constant i harmònic del tren em va vèncer.[...] De tant en tant un raig de sol foradava la finestreta, esguitada de restes d'insectes i de polseguera, i m'atansava, i em convidava amb insistència a viatjar al món dels somnis» (pàg. 17). Imagina que ets Marcos, vas en el tren, t'adormsi somies. Quin seria el teu somni?

2. «Des de feia vint-i-cinc anys viatjava a soles. Solia fugir de tant en tant de la rutina, i sempre ho feia sol. La meua família no ho acabava d'entendre, però deien que era la meua naturalesa escapolir-me de tant en tant; que, igual que una olla de pressió, havia de deixar eixir el vapor de mica en mica, per no acabar esclatant. Asseguraven que marxava per reconciliar-me amb mi mateix, per agafar forces i poder suportar així la tristesa inherent en mi» (pàg. 18). Quin motiu o quins motius el durien a viatjar tot sol? On ainiries? Per què allà?

3. «Érem còmplices, companys, col·legues: un equip. Cadascun de nosaltres sabia el que sentia i el que pensava l'altre. No es tractava de la típica connexió entre germans bessons i prou, no. En el nostre cas es tractava d'una sola ànima compartida per dos cossos diferents. Encara que idèntics, per altra banda» (pàg. 19). Creus que és freqüent entre bessons aquesta relació? Per què? Podria passar el mateix entre germans no bessons? Raona-ho.

4. «Per més que la meua àvia havia insistit en què tornara, des d'aquell estiu m'havia negat a vindre al poble. Encara que aquest últim, havia reunit prou forces per pujar al tren. Em preguntava a mi mateix com havia pogut fer-ho. L'única cosa certa és que ho havia aconseguit. I prou. El meu únic pensament llavors era no penedir-me'n. Era una cosa que des de feia vint-i-cinc anys necessitava fer, i per fi vaig tindre el valor d'encarar. Pensar-ho significava maleir-me i trencar-me el cap cercant el motiu de la meua fugida, cercant la resposta a per què vaig agafar aquell tren que em va allunyar durant vint-i-cinc anys del que més he estimat en aquest món» (pàg. 20 i 21). Per què creus que l'àvia Palmira li insistia tant a Marcos que tornara al poble? Potser l'àvia coneixia millor Marcos que ell mateix? Explica qui et pot conèixer millor que tu mateix.

5. «L'àvia Palmira era una estranya barreja entre tradició i evolució; entre cristiandat i liberalisme humanístic; de rectes costums, però amb valor per posar el crit al cel si calia. I sobretot, amb un sentit de la justícia, del bé i del mal com pocs hi deu haver hagut a la Terra» (pàg. 29). Quins aspectes de la iaia Palmira et pareixen més tradicionals i quins més progressistes? Creus que les persones majors solen ser més tradicionals que les més joves? Raona-ho.

6. «El meu viatge en tren, vint-i-cinc anys després, el vaig fer per veure-la, entre altres raons. Vaig perdre tant de temps, la por em va fer perdre tant de temps... Jo em vaig condemnar a mi mateix i també a altres a perdre tots aquells anys. Per obeir a qui? A la societat, als bons costums, a la moral, a mi? No ho sé. Viatjava a la recerca d'una resposta per a tot això» (pàg. 30 i 31). Quins efectes o conseqüències ens pot provocar la por? Creus que es pot arribar a tenir por d'un/a mateix?

CAPÍTOL 2

1. «Una cançó senzilla però capaç d'agarrar-me el cor i espremer-lo per traure'n tot el que pot o va poder donar. La música em va transportar al passat més veloçment que aquell metàl·lic tren, i vaig veure el seu rostre com si el tinguera davant, aquell

rostre tan bell que em va embriuar i em va anar embolcant en el seu joc de seducció sincera fins que ens va sadollar de tal forma que ja no hi va haver marxa enrere» (pàg. 33). Copia la lletra d'una cançó que te transporte a algun moment agradable del teu passat i explica'l.

2. «Gairebé no podia mirar de front el sol. En abaixar la vista, unes pampallugues de colors s'havien apoderat del meu sentit més preuat i s'havien instal·lat en tot allò que mirava. Vaig haver d'aclucar els ulls unes quantes vegades abans d'expulsar les esferes de colors de la meua visió. Em vaig fregar els ulls per tal d'assegurar-me de la seua extinció, i quan els obrí, vaig distingir una silueta que se m'apropava. De sobte em vaig adonar que aquesta persona m'era desconeguda. Al final se m'aclarí la vista del tot i, en obrir els ulls novament era davant meu» (pàg. 39). Tanca els ulls, imagina que hi ha davant teu una persona que te transmet felicitat. Ara descriu-la.

3. «Durant uns instants ens vam quedar en silenci mirant-nos els ulls. Els d'ell eren marrons, enormes; tan expressius que, a pesar d'entreveure'ls a través d'un llarg serrell morè, no era gens difícil saber que darrere d'aquella mirada i del seu amable somriure hi havia un gran cor» (pàg. 40). ¿Creus que la cara és l'espill de l'ànima? Podem conèixer realment els altres o el nostre coneixement es troba «distorsionat» per la nostra personalitat? Raona-ho.

4. «Encara desconeixia el que ens oferiria el destí. Aleshores ni tan sols podia imaginar, quan ens va acompanyar fins a la piscina, que aquell favor era el començament, el despertar. El despertar de quelcom que duia dins de mi, en el meu interior, ocult, adormit. O tal vegada amagat en el lloc més profund de la meua humanitat. Aquell instant marcà el principi de la fi de moltes coses que vaig voler, que encara no volia, però que ho significarien tot en la meua existència» (pàg. 40 i 41). Creus en l'existència del destí com «un guió» de la nostra vida ja escrit i del qual ja no en podem fugir? Per què? En què et bases? Si existeix el destí, queda marge per la llibertat?

5. «Tal vegada siga un contrasentit però als poblets la gent, em sembla a mi, en lloc d'agermanar-se acaba odiant el veí» (pàg. 42). Estàs d'acord amb el que acaba de dir Alejandro? Per què? Si hi estàs d'acord, explica-ho. Creus que aquesta mateixa afirmació es pot aplicar a la ida en un barri d'una ciutat? Raona-ho.

6. «L'àvia ens havia obligat a posar-nos fixador en el pèl, i els bessons el portàvem pentinat cap arrere. Féiem l'efecte de ser fills d'un banquer o d'un nou ric. En realitat ho érem, però no ens agradava gens l'estil de vida i de gustos que se'ns volia imposar. No ens agradava la idea que la gent sabera que el nostre pare, llicenciat en una universitat de l'Opus Dei, havia fet fortuna obrint el país al món dels negocis, venent la seua ànima al dimoni, sacrificant la seua família al seu Déu, als diners» (pàg. 46). Penses que podem conèixer una persona per la seua manera de vestir? El nostre vestuari reflecteix la nostra personalitat? Raona-ho.

7. «Però Àlex no era per a la meua cosina com la resta dels seus amics; la seua amistat estava més aviat basada en la confiança, en les confessions, en la sinceritat; era una vertadera amistat, profunda; no com la majoria de les relacions entre les persones, basades en l'egoisme i en el propi interès» (pàg. 52). Creus que utilitzem normalment la paraula «amic/ga» correctament? Per què? Quins requisits ha de complir una persona perquè tu l'anomenes «amic/ga»?

CAPÍTOL 3

1. «—Estudies, Àlex?

—No, vaig deixar l'escola quan era molt menut. Bé, el meu oncle em va obligar a treballar amb ell. Jo volia estudiar, era bon estudiant, però no em va deixar. I ni tan sols em va deixar treballar en el molí, que era el que m'agradava. El va tancar amb pany i clau i em va posar a treballar com un negre carregant camions, traginant sacs de cinquanta quilos d'ací cap allà. Em va esclavitzar» (pàg. 69). Creus que és positiu que existisca

un ensenyament obligatori fins a una determinada edat? Per què? Fins a quina edat consideres que l'ensenyament ha de ser obligatori? Raona-ho.

2. «Les seues paraules m'havien emocionat, la seua història em va fascinar i em va causar admiració. Però descobrir que darrere d'aquella dura realitat, d'aquella cruel adolescència carregada de desil·lusions i de maltractaments, hi havia un cor sensible que era capaç d'emoionar-se amb un poema i de transmetre aquella emoció, em va fascinar. Em trobava tan bé que vaig sentir la necessitat i el desig d'abraçar-lo i de transmetre-li el meu agraïment. Vaig fer el gest d'acostar-m'hi però em vaig contenir; potser no ho entendria. Em vaig limitar a agafar-li fugaçment la mà.» (Pàg. 71) Creus que la vida de hui en dia és més fàcil per als/a les adolescents que en els anys 70 del segle passat? Per què?

Copia un poema que t'emocione i explica per què t'emociona.

T'has reprimint alguna vegada a l'hora d'expressar els teus sentiments o les teues emocions per por a no ser entés/entesa correctament? Creus que hem de reprimir l'expressió dels nostres sentiments i de les nostres emocions?

3. «Alejandro va tancar el quadern suaument. El va agafar amb les dues mans i el va estrènyer fortament contra el seu pit. Després em va mirar. Els ulls li brillaven i durant un instant vaig tornar a veure aquesta porta, el llindar a la humilitat i al fet de compartir. Vaig sentir un llampec, però no va ser al camp, va ser dins de mi. Un llampec que va esgarrar profundes conviccions, pesades lones fosques que em cobrien des de sempre; lones teixides des de la meua infància amb tradició, amb costums, amb moral. Durant un instant, mentre contemplava l'altre costat de la vida, vaig esquinçar el llençol que cobria la meua ànima; durant un breu instant, només, em vaig sentir cansat de suportar aquella lona tan pesada, alimentada per anys de vergonya i d'una austera educació catòlica» (pàg. 74). Creus que el fet que una persona t'expressi la seua intimitat pot provocar que tu també li expresses la teua? Per què? És important compartir les nostres idees i sentiments amb els altres?

És important saber escoltar per millorar les nostres relacions amb els altres? De quina manera podem aprendre dels altres? La nostra vida s'enriqueix amb les aportacions d'altres persones?

4. «—Saps què, Marcos? M'alegre d'haver-te conegut. Pensava que era impossible trobar alguna vegada algú que arribara a comprendre coses tan simples i tan complicades com les que m'inquieten a mi. Que m'entenguera, que arribara a escoltar els meus poemes sense riure-se'n.

Sé poc de tu. És poc el temps que hem compartit; però alguna cosa em diu que connectem i que puc fiar-me de tu. [...] Veig en la teua mirada que puc confiar en tu. Per a mi la vida no ha sigut fàcil i no he comptat amb molta ajuda, però he après que arriscar-se, en molts casos, és millor que no fer-ho. Voldria que fórem amics» (pàg. 75).

Creus que tot en la vida és més fàcil si sabem que no hi estem sols, que algú també està experimentant el mateix que tu? Quines coses creus que ens influeixen a l'hora de tenir confiança en algú? Per què algunes persones ens provoquen confiança en molt poc temps? Com es millora la confiança cap a una persona? Què és preferible: haver de penedir-se del que hem fet o penedir-se per no haver-ho fet? Raona-ho i posa'n exemples de totes dues situacions.

CAPÍTOL 4

1. «—Porta tot l'any percaçant-me. Intenta que vaja a casa o insisteix a vindre a la meua. Vol veure'm, vol... allitar-se amb mi. Diu que em vol, encara que dubte que sàpiga què és l'amor, a part de cap a si mateix.

Al principi, quan em cridava i em perseguia, em feia gràcia, ja veus. Fins i tot vam arribar a tindre'ns confiança; em va començar a agradar, ho admet. Però de cop i volta no sé què va canviar en ell. Sempre havia estat una poc bandarra; però, alguna cosa dins d'ell s'ha tornat. [...] Vaig decidir parlar amb ell. Li vaig dir que preferia no veure'l més, que no em trobava preparat per al que em demanava, que per favor em deixara en pau. Llavors es va cabrejar moltíssim i em va amenaçar amb de-

nunciar-me a la Guàrdia Civil» (pàg. 86). Consideres que sempre que s'estima molt, s'estima bé? Quan consideres que una relació es torna tòxica? Quines coses hem de respectar en una persona quan l'estimem?

2. «Hi vam avançar a poc a poc, com a pelegrins que han arribat a la seua destinació, respectuosos davant la magnificència del lloc. Àlex ja el coneixia, encara que va respectar la meua admiració i em va acompanyar en silenci. Cada racó, cada arbre, cada feix de llum, cada ombra, cada fulla que s'engrundsava i que deixava la branca per a oronejar bressada per la brisa fins a ser depositada en silenci i amb suavitat, com la mare que bressola el seu fill, sobre l'herba: tot em va resultar fascinant. Era com un oasi enmig del desert daurat que havíem travessat des de Molinosviejos, un altre oasi enmig de la Manxa» (pàg. 95). Creus que és important compartir amb els altres les coses que ens agraden? Què sentim quan algú disfruta amb les coses que ens fan feliços? Podem imposar els nostres gustos a altres persones? Ens hem de sentir decebuts quan algú no sent plaer amb el que a nosaltres sí que ens en dona?

3. «Així, mirant-nos de fit a fit en silenci, vam romandre durant un moment, encara que, si haguera sigut una hora sencera, no n'hauria percebut la diferència. Vaig pensar en l'estranya sensació que vaig notar en el moment en què les nostres mirades es van trobar, en el desig que vaig sentir de veure aquella mateixa mirada tots els dies de la meua vida» (pàg. 99 i 100). Per què quan coneixem bé a una persona ja sabem el que està pensant només mirant-la? És important respectar el silenci dels altres quan no volen parlar? Es pot expressar en algunes ocasions més amb el silenci o amb alguna mirada que no amb paraules?

Per què hui en dia la gent en els espais públics sol parlar tan fort —fins i tot de les seues intimitats— (per exemple, parlant pel mòbil en els transports públics)? És això una falta de respecte cap als altres, i fins i tot cap a un/a mateix? Raona-ho.

4. «—Que no et faça vergonya plorar. La meua iaia diu que si no plorem, les llàgrimes ens enverinen per dins, que és millor

desfogar-nos i expressar les nostres emocions. Que el que pense la gent no importa» (pàg. 102). Durant molt de temps s'ha dit: «els hòmens no ploren». Creus que els hòmens no han de plorar, que això és cosa de dones? Per què a molts homes els fa vergonya plorar en públic, per exemple quan s'emocionen veient una pel·lícula al cine? S'és menys home si s'expressen públicament emocions o sentiments? Cal que visquem, homes i dones a càrrec del que pensen els altres sobre nosaltres? «Ándeme yo caliente y ríase la gente», és a dir «Que riga la gent i que jo vaja calent». Aquestos versos de Góngora què volen dir?

5. «Al cap d'una estona, quan les rialles es van apagar i el silenci va tornar a regnar, les nostres mirades es van retrobar. I així, com si estiguérem paralitzats, atrapats l'un en les pupil·les de l'altre, ens vam quedar mirant-nos durant uns instants eterns, sense dir res, observant-nos amb el somriure dibuixat en el rostre. Sense saber com ni per què, vaig sentir que estàvem units d'una manera especial que no encertava a definir» (pàg. 104). Creus que aquesta frase «El alma que hablar puede por los ojos, también puede besar con la mirada» del poeta Gustavo Adolfo Bécquer, reflecteix bé allò que diu el fragment anterior? Raona-ho.

Hi ha qui diu que la mirada és la mes absoluta tècnica humana de festeig. Hi estàs d'acord? Creus que podem mentir amb la nostra mirada?

6. «Álex claudicà. I en part ho vaig agrair. Sentia una estranya lluita en el meu interior. Una esclotxa en mi desitjava que hi haguera insistit, que m'hi convencera. Una part de mi desconeguda fins llavors i que estava despertant de la letargia que jo mateix li havia imposat uns quants anys abans, el dia en què la vaig veure reflectida en l'espill, i en els meus pensaments més íntims, i la vaig enviar a la cambra fosca de la meua ment, intentant soterrar-la per a despreocupar-me de mi mateix. Encara que molt ràpid m'adonaria que havia intentat soterrar una piràmide amb l'arena que cabia en un poal» (pàg. 106 i 107). És important sap respectar la negativa d'algú quan li proposem alguna cosa? Tenim dret a obligar a una altra persona a fer alguna cosa en contra de la seua voluntat? Creus que és freqüent

en les relacions de parella els xantatges emocionals del tipus «si no fas això és perquè no em vols» ¿Quan es vol a una persona hem de satisfer tots els seus desitjos? Creus que es pot viure en contra dels nostres propis sentiments? Som de vegades esclaus de nosaltres mateixos, de les nostres pròpies idees o dels nostres sentiments? Raona-ho.

7. «Aquella pau ens embolcava de tal forma, m'omplia el cor tan irremeiablement la sensació de benestar, que per primera vegada en ma vida em va semblar tocar amb els dits la veritable felicitat. Em sentia bé, en pau, a gust. No res em preocupava. No devia res a ningú i ningú no m'ho devia a mi. No sentia la necessitat de donar explicacions a ningú d'on anava, d'on venia, què feia i amb qui estava. I «amb qui» era precisament això que em feia sentir millor. Començava a sentir alguna cosa per aquell xic fort amb els cabells del color de l'atzabeja i els ulls grans que, sense demanar-me explicacions ni posar-me condicions, m'havia convidat a sa casa, a la seua vida, a la seua ànima. No em va fer promeses, sinó que es va limitar a ser ell mateix i a compartir la seua existència amb un altre, amb mi» (pàg. 108). Què és per a tu la felicitat? Què necessites per ser feliç? Per què el que fa felices, a algunes persones, a altres les fa desgraciades? Pot dependre la nostra felicitat d'alguna cosa externa a nosaltres mateixos? Per què? Raona-ho. Per què hi ha persones que no saben ser felices? Es pot ser feliç estant a soles?

CAPÍTOL 5

1. «—No ho sé, Gus —vaig dir després d'intentar negar sense èxit davant la mirada penetrant del meu bessó que res em preocupava—. Em sent estrany amb mi mateix. Ahir ho vaig passar tan bé... Et jure que vaig ser feliç... —Gus em va preguntar amb un gest de la cara quin era el problema llavors—. Vaig ser feliç amb Alejandro —li vaig respondre—. Va ser Àlex qui em va fer feliç. Gus, no sé què tinc dins de mi, sent alguna cosa que revoluciona el meu interior —em vaig posar la mà al pit—. No puc explicar-t'ho. Només arribe a dir-te que quan estic amb ell desapareix tota preocupació de la meua ment. No res m'es-panta; em sent còmode i no vull que aquells moments acaben

mai. El temps passa volant quan estic amb ell i solament sent que voldria estar al seu costat per sempre...» (pàg. 115). Per què de vegades ens fa por ser feliços? Per què quan som feliços el temps passa volant? Existeix la felicitat permanent o són moments de felicitat puntuals? La felicitat depèn de grans coses o són les coses menudes les que ens fan ser feliços? Raona-ho.

Som més feliços quan tenim gent amb qui compartir la nostra felicitat? Quan et sents més feliç: quan reps alguna cosa o quan tu dones alguna cosa a algú i amb això provoques la seua felicitat?

2. «David li va assestar una altra punyada en l'estómac. Dos xics li agarraven els braços, ja que Àlex havia perdut tota força i resistència. Ni va gemegar. Les llàgrimes corrien per la seua galta, queien i es tenyien de roig quan es barrejaven amb la sang que brollava de les ferides en la cara que li havien provocat les punyades i les puntades de peu de David. Aquest es preparava per a donar-li una genollada en tota la cara.

—Hauríem d'acabar amb aquest mariconàs de merda —va proposar un dels que l'aguantaven.

—Sí, matem-lo. La nostra missió és netejar la pàtria de tota aquesta merda, no?

—No, no podem matar —els va recordar David entre dents—. A més, és millor que visca; ha de viure, viure senyalat. Tots han de saber que és marieta! —va cridar David a tota la plaça» (pàg. 119 i 120).

Creus que la violència està justificada en alguna ocasió? Quins tipus de violència coneixes? En què consisteix l'homofòbia? Busca informació de com aquesta s'ha exercit sobre les persones homosexuals al llarg de la Història. Existeix l'homofòbia en el teu entorn familiar, escolar, etc.? Com creus que podem fer-la desaparèixer? Què podem fer nosaltres per eradicar l'homofòbia en el nostre entorn?

3. «Un silenci va omplir la plaça quan David va fer el primer pas, ara amb els ulls tancats. Es va sentir un crit, dos, i un de tercer, i el rogle es va trencar. David avançava imparabile cap a Àlex, immobilitzat per dos dels seus galls, quan em vaig llançar cap a ell posseït per una ràbia sobrehumana, per una emoció

que mai abans havia sentit. Vaig fer un salt i quan disparava el seu genoll ple d'odi cap al rostre d'Àlex, el vaig abatre. Els seus companys van soltar Àlex i es van llançar a per mi» (pàg. 121).

A la Grècia clàssica va existir el Batalló sagrat de Tebes, un exèrcit format per 150 parelles d'amants, tots hòmens. Busca informació sobre aquest batalló i explica per què i per a què havien de ser amants.

4. «Elena va córrer cap a Àlex, tombat en el centre de la plaça, semiinconscient. L'àvia va agafar aigua de la font amb les mans i li va banyar la cara mirant de reanimar-lo. Gus i jo el vam apropar a la font i l'hi vam recolzar, mentre li netejàvem les ferides i tractàvem que recuperara el coneixement. Els seus ulls passejaven per la plaça, sense poder fixar-los en un punt. La gent hi va tornar i es va acostar a la font formant un altre roglé tot al voltant d'Alejandro. Tothom observava el xic com minuts abans, però aquesta vegada amb l'única intenció d'observar el reu, de contemplar com l'havien deixat mentre ells observaven immòbils, alguns fins i tot divertits. El miraven amb llàstima, encara que amb menyspreu alhora. Em feien fàstic. Em vaig agenollar al costat d'ell. Gus i Max van obligar la gent a apartar-se, perquè Alejandro necessitava aire. A poc a poc, vençuda per l'avorriment més que per la vergonya, la multitud es va desfer i ens quedàrem a soles, sense importar-li res a ningú, sota el sol que cremava» (pàg. 122). El silenci i la passivitat davant les injustícies ens fa còmplices dels qui actuen injustament? Què hem de fer quan veiem una injustícia? És adequat sempre actuar personalment per intentar que aquest acte injust no se segueisca produint? Raona-ho.

5. «— El van acusar de... —buscava un adjectiu que no l'humiliara massa, encara que no ho va aconseguir— de rar, de desviat, de marieta... Ja saps, fill. No s'hi pot fer res. Ells manen, fan les lleis. I les lleis pesen molt. Són com lloses que hem de carregar amb la major enteresa possible i qui no pot, mor esclafat. Qualsevol dia ens n'alliberarem, serem lliures... Però, mentrestant hem de fer el que van fer els jueus i els musulmans fa segles: aparentar ser cristians de portes enfora. I a casa, amb portes i finestres ben tancades, pregar cap a la Meca, o cap on siga —va concloure l'àvia amb un sospir» (pàg. 123 i 124).

Quines diferències hi ha entre unes lleis dictatorials i unes lleis democràtiques? Qui estableix les lleis en una dictadura i qui en una democràcia? Busca exemples de lleis injustes que es van donar durant la dictadura de Franco, i de lleis justes que s'han promulgat durant la democràcia a Espanya.

6. «—Marcos, jo, bé, no t'entenc; almenys tan bé com voldria. Si ets feliç doncs millor, però no vull que et facen mal. I te'n poden fer, de mal; i també a nosaltres, i a la mama.

—Per què ha de ser així? Eh? —No trobava paraules, em vaig colpejar el front amb les mans unes quantes voltes, impotent, frustrat—. Cal demanar perdó, no? I dir «em sap greu», no? Algú demana perdó perquè la Terra siga redona? Cal dir «em sap greu», perquè el cel siga blau? No, Gus, no. D'això, res. Mai de la vida demanaré perdó, mai! I espere almenys, que no estigues en contra meua.

—Tranquil, Marcos, no hi estaré. Estic de la teua banda, i et donaré suport. I el dia que em necessites, el dia que t'enfrontes al món, estaré al teu costat per ajudar-te.

—És que no podria ser de cap altra manera, Gus. Només amb la teua ajuda podré fer-ho» (pàg. 125).

Creus que és impossible per a una persona heterosexual entendre a una altra persona homosexual, i viceversa? Podem les persones triar la nostra orientació sexual?

CAPÍTOL 6

1. «Potser, a tu que eres jove i vius en una ciutat plena de rellotges i de cotxes, açò et parega una ximpleria, però jo crec que si l'Amor és vertader, és per sempre. I no existeixen barres que no pugua travessar, inclosa la Mort. L'Amor, el veritable Amor, és etern, encara que només haja viscut uns quants dies. És com el foc, que des del primer instant refulgeix amb la mateixa intensitat que mantindrà sempre. Per sort, el meu Amor, ací, en aquesta vida, va durar molts anys, però cal tindre en compte que hi ha Amors eterns que duren un cap de setmana» (pàg. 134). Creus que l'Amor vertader és per sempre o té data de caducitat? Una vegada que s'ha trencat una parella, desapareix l'Amor que s'ha sentit mentre ha durat la parella?

Què opines sobre el fet que determinades parelles una vegada que es trenquen, els seus membres arriben a odiar-se? Hauríem d'odiar algú amb qui en el seu dia vam ser feliços o intentar mantindre certa cordialitat? És això possible? Raona-ho.

2. «Després ens vam besar. Vaig sentir com m'embolcallaven els seus braços i com una sensació desconeguda s'apoderava del meu cos. Vaig sentir com un huracà, amagat des de la meua pubertat fins aleshores, despertava amb una força imparable i s'apoderava de cada cèl·lula del meu cos. Vaig sentir com si el dic que retenia la meua passió es fera xitxines i permetera que inundara tota la meua ànima. Vaig sentir que començava a emborratjar-me de vida, de passió i d'amor...» (pàg. 147).

Creus que l'Amor és la força que mou el món? Quines qualitats ha de tindre l'Amor perquè tu el consideres perfecte? És l'Amor el que ens dona la vida? Es pot viure sense amor?

3. «Només tancar la porta, a fosques, ens vam entregar al tornado de passió que ens havia inundat i vam fondre les nostres vides, les nostres ànimes, en una de sola. Em sentia tan fort i tan vital que vaig anar perdent la consciència del món que coneixia per endinsar-me en el nou món que m'abraçava i em besava. Em vaig concentrar a sentir, a sentir i prou. De tal manera que l'única cosa que recorde amb una veritable nitidesa és que, quan vam voler arribar al llit, en l'entreplanta, ja estàvem despullats.» (pàg. 148)

El sexe ha de ser sempre amb amor? Pot el sexe ser perfecte sense amor? El sexe sense amor implica necessàriament que faldem al respecte a l'altra persona? Penses que en el sexe lliurement triat tot està permès o hi ha d'haver algunes restriccions? En les relacions de parella, quina importància creus que té el sexe? Es pot ser feliç sense tindre relacions sexuals? Raona-ho.

CAPÍTOL 7

1. «Va ser, sens dubte, la nit més meravellosa de tota la meua vida. Va ser l'única nit en què realment m'he sentit viu, feliç i lliure.

Els meus records són boirosos, però no perquè fóra una nit fosca, negra, no, sinó perquè tantes sensacions no són fàcils

d'ordenar en el cervell. I els éssers humans, tan racionals nosaltres, tenim el costum d'arxivar els nostres records amb etiqueta. Tal dia a tal hora va passar això; era verd, dolç o fred... Però una carícia va ser dolça, una besada intensa, un murmuri tendre... No és fàcil ordenar i classificar aquestes sensacions amb un ordre cronològic. Se sent tant i s'és tan feliç que no s'observa amb racionalitat, no. Senzillament es gaudeixen els moments tal com són, sense parar-se a analitzar-los. I açò ens va ocórrer aquella nit. Que ens vam voler tant i tan intensament que no podríem dir què va passar abans o després. Va ser així, simplement, i va ser meravellós» (pàg. 149).

Creus que l'amor i la passió ens poden fer perdre la noció de l'espai i del temps? Investiga per què a França s'anomena «la petite mort» al moment posterior a l'orgasme.

2. «—Crec que jo seria incapaç d'escriure una poesia. I no és per la rima. Això no em preocupa. És que no crec que sabera expressar els meus sentiments amb claredat com per escriure'ls. Sé dir «et vull», «t'estime»... Però no crec que pugua desenvolupar el sentiment amb paraules molt més enllà d'això.

—Clar que pots! —va objectar posant cara de professor que renya el més intel·ligent i difícil dels seus alumnes—. Jo crec que si se sent molt es pot expressar, i s'ha d'expressar. No té per què ser amb paraules. Per exemple, jo escric, però hi ha qui compon cançons, o qui pinta un quadre... Es tracta només de trobar el mitjà d'expressió adequat a cadascú» (pàg. 152).

És important saber expressar els nostres sentiments no només amb fets sinó també amb paraules? Per què? Consideres que l'art -en totes les seues manifestacions- és una bona forma d'expressió dels sentiments? Tindre sensibilitat artística ens pot fer millors persones?

3. «—Què està passant ací? —va inquirir el retor a l'àvia.

Estaven en el saló. L'àvia s'havia assegut en la butaca de l'avi Francisco i el sacerdot passejava per l'habitació. Sostenia la nota en la mà i arrufava les celles.

—Déu és Amor, no?

—Per descomptat— va respondre immediatament el capellà.

—Doncs si dues persones s'estimen, llavors honren Déu, no creu vostè?

—Clar, clar... —va vacil·lar ell sense albirar on el volia portar l'àvia.» (pàg. 169)

Si la religió catòlica predica que «Déu és Amor», per què no permet que dues persones del mateix sexe es puguin casar? Va condemnar en algun moment Jesucrist la sexualitat? Per què l'Església catòlica posa tantes restriccions al plaer sexual? Quines practiques sexuals permet l'Església catòlica i sota quines condicions? Té sentit que l'Església catòlica diga que accepta els homosexuals però no les pràctiques sexuals entre persones del mateix sexe?

4. «—Agent! He d'informar-lo d'una cosa important—. El retor va avançar cap al guàrdia amb la nota en la mà. L'àvia el mirava fit a fit, preguntant-li pietat. No podia lliurar-li la nota al sergent, no podia dir-li que Àlex i jo ens estimàvem, no podia. Si se sabia, ens denunciarien, ens detindrien. Perquè la llei de la dictadura ens considerava criminals, i només per estimar-nos i prou... Havia de quedar-se ocult, ningú havia de saber-ho. Havien matat Gus per culpa del nostre amor: David volia Àlex, i ell a mi. No era més que un triangle amorós, una història d'amor i de gelosia. Però havien mort el meu germà. I havien de ser jutjats per assassinat, i condemnats per assassinar un jove innocent. Si s'haguera sabut tota la veritat, fins i tot n'haurien eixit lliures perquè, encara que s'havien excedit en les seues funcions, l'única cosa que feien era netejar el país d'indesitjables, com ells ens deien que érem. No podíem ser jutjats nosaltres. Si ho feien, David hauria aconseguit el seu propòsit: matar-me i acabar amb Àlex» (pàg. 170).

Busca informació sobre el suport de l'Església catòlica a la dictadura de Franco. Investiga com la dictadura de Franco tractava les persones homosexuals.

5. «Vaig signar amb M. Per què? No ho sé. Potser vaig pensar que, si el quadern queia en altres mans, una inicial protegiria Alejandro dels eventuais problemes que poguera crear-li. Potser vaig recordar el que havia passat a casa de l'àvia amb la nota falsa de David. Potser el meu afany de protegir-lo em va fer ser previngut fins i tot en els detalls. Potser l'estimava tant que creia que, si li feia pronunciar el meu nom, li faria mal» (pàg. 174). Què opines que una persona no s'atrevisca a escriure el

seu nom per por a fer mal a la persona que més estima? És just que una persona haja de viure amb aquesta por atroç?

CAPÍTOL 8

1. «Per què me'n vaig anar? M'ho havia preguntat un milió de vegades, potser moltes més. Por a morir, por que el mataren, por a la societat, al fet que se'ns tirara al damunt i ens devorara... No sé, me'n vaig anar. I, per què no hi vaig tornar? Aquesta pregunta em turmentava encara més. Bullia en desitjos de tornar. De tornar i d'estimar-lo. Veure'l agenollat al final de l'andana, amb la cara entre les mans, plorant, demanant-me que no me n'anara, demanant-me que no el deixara. Era una imatge amb la qual encara em despertava a les nits.

Vaig voler tornar però no vaig poder. O millor dit: em vaig deixar portar pel corrent» (pàg. 186 i 187).

Cap poder li furta tan eficaçment a la ment tots els seus poders d'actuar i de raonar com ho fa la por. Per això la por és una arma eficaç que han utilitzat totes les dictadures. Pregunta a persones majors que hagen viscut la dictadura de Franco de què tenien por aleshores.

2. «Totes les declaracions i interrogatoris es van posar en mans dels advocats del pare i jo no vaig haver d'intervindre, ni de viatjar; només vaig haver de signar una declaració als jutjats de la meua ciutat. Al cap i a la fi, ocult el veritable motiu de l'assassinat de Gus, jo no tenia res a veure. Tots van veure Gus defensar Àlex, el dia del linxament a la plaça. David ens odiava per això, i aquest en va ser el mòbil. Els van enxampar. David Cortés i els seus col·legues, els indignes «Fills del General», van ser detinguts en una vella barraca, als afores del poble del costat. En la detenció, com que s'hi van resistir, hi va haver tirs, i va morir un xic. No vaig sentir dolor en assabentar-me'n, encara que amb el temps vaig comprendre que alegrar-me dels seus mals no em tornaria Gus. No valia la pena viure alimentant-se de rancor» (pàg. 187). Creus que serveix per a alguna cosa tindre rancor cap a algú? La rancúnia pot proporcionar-nos infelicitat? Perdem el temps i les energies tenint sentiments de rancor? Raona-ho.

3. «Així i tot, amb els assassins detinguts i sense perill aparent, no vaig tornar. Ja no tenia excuses, ja no calia témer. Però no vaig tornar. Vaig deixar passar el temps i vaig renunciar a Alejandro, a l'amor. La por que em feia la societat era més gran que el desig de tornar. Em vaig deixar vèncer pel món, em vaig deixar assassinar.

No hi va haver nit, si he de ser franc, en què no pensara en ell. Ni una de sola, en vint-i-cinc anys. El seu record, el seu amor, va romandre intensament en la meua vida, però aquesta, poc després de la meua tornada, canvià radicalment de rumb, i em vaig encaminar per una sendera de la qual no vaig saber eixir» (pàg. 188).

Val la pena viure una vida si es renuncia a l'amor? Pot ser la pressió social tan forta fins al punt que ens anul·la com a persones?

4. «Però bé —vaig dir obligant-me a somriure i canviant de tema—, parla'm de tu. Max i tu, sou molt feliços, veritat?

—Sí, crec que sóc prou feliç. —Va frenar quan vam arribar a ca l'àvia.

—Encara recorde quant em vaig sorprendre en assabentar-me'n.

—Sí, va ser una sorpresa per a tots. Encara que la primera sorpresa vaig ser jo. Mai vaig pensar que m' enamoraria d'un ninot com Max.

—Era molt peculiar aleshores.

—I ho segueix sent ara, però el vull moltíssim.

—No saps quant m'alegre que pogueres oblidar Álex.

—Calla, Marcos. —La seua cara va canviar radicalment—. Ja parlarem d'això demà» (pàg. 189).

Creus que es poden oblidar els amors que hem tingut durant la nostra vida? Som iguals en totes les nostres relacions amoroses o canviem al llarg de la nostra vida en funció de les circumstàncies i depenent de amb qui estiguem? Raona-ho.

5. «Cristina era jove i guapa. Era simpàtica, intel·ligent i dolça. Vaig pensar que, si m'ho proposava, podria oblidar Álex i viure com una persona normal. Quin error tan absurd. Encara que al principi va donar resultat. Vaig començar a compor-

tar-me bé, a anar a classe, vaig deixar la beguda i vaig començar a seduir-la. No tardarem molt a anar-nos-en al llit. Ella vivia a casa i, com li vaig agradar, tot va anar com una seda. A més, els meus desitjos d'oblidar van fer que no em costara gens ni sentira remordiments per enganyar-la en dir-li que l'estimava cada vegada que fèiem l'amor» (pàg. 191).

Creus que una persona pot canviar d'orientació sexual? Es pot fer feliç a una persona de la qual no estàs realment enamorat? Creus que la normalitat és ser heterosexual i l'homosexualitat és una cosa anormal? Què és el que considerem normal en qualsevol àmbit de la vida? Qui decideix el que és normal i el que no?

6. «Recorde que en el soterrar, en eixir de l'església, quan ens quedàrem a soles la meua filla i jo, Julia em va dir: «Papa, ara has de seguir vivint. Recorda que la mama només et va demanar una cosa, que continuaries lluitant, que no morires amb ella. Mira al davant, intenta il·lusionar-te amb el futur. I si ho necessites, regira en el teu passat la clau que t'òbriga la porta d'aquest futur».

Aquelles paraules se'm van clavar en la ment i, com màquines excavadores, van atiar la meua memòria fins que, una nit, van rescatar Àlex. Sempre hi havia pensat, però aquella nit va reparèixer amb tota la seua esplendor» (pàg. 192).

Creus que morim una miqueta amb els éssers estimats que se'ns moren? Podem avançar en la nostra vida cap al futur si no assumim el nostre passat?

CAPÍTOL 9

1. «—On és? —vaig preguntar en no veure Alejandro per cap banda.

—Ací —va respondre ella, contemplant l'arbreda i assenyalant en una i en totes direccions.

Vaig mirar al meu voltant, vaig regirar cada racó, cada ombra, cada instant. No hi era, no el veia.

—On?! Treballa ací?! —M'estava posant molt nerviós—. Àlex! Àlex!

—És ací, Marcos, a tot arreu. —La vaig mirar implorador

i enutjat; m'estava prenent el pèl, es reia de mi. El seu rostre es va tornar seriós, dur, agre—. És en cada arbre, en cada bri d'herba, en cada flor —avança cap a l'estany. Jo la mirava ansiós, encara que temorós alhora—, a l'estany, fins i tot en l'aire. —va alçar els braços, va mirar a terra, em va mirar; els seus ulls brillaven amb una estranya barreja de fúria i de compassió-. Jo mateix aig escampar les seues cendres pertot.

—Què?!!» (pàg. 201).

Creus que els nostres morts segueixen estant d'alguna manera amb nosaltres mentre romanen en el nostre record?

2. «Ens va demanar el teu número de telèfon, però pel que es veu mai et va tocar.

—I tu, per què no em vas avisar? —li vaig retraure.

—Perquè no vaig voler. Clar que ho vaig pensar. L'home a qui estimava s'estava esfondrant i tu eres l'únic que podia rescatar-lo. Però al mateix temps vaig pensar que tu te n'havies anat, t'havies escapolit i l'havies abandonat. Vaig pensar que no te'l mereixies. Així que vaig decidir salvar-lo jo.

—I de pas conquerir-lo.

—Sí —va somriure abatuda—. Vaig creure que, potser, si veia que l'estava ajudant, acabaria per estimar-me —va sacsejar el cap-. Ho sé. Era un impossible. Però llavors n'estava enamorada bojament i no ho veia així. No ho entens? Jo l'estimava! —va exclamar emocionada—» (pàg. 203).

Què creus que hauria passat si Alex se n'haguera anat amb Marcos?

3. «—En el seu testament Álex demanava que l'incineraren i que escamparen les seues cendres en aquest lloc. Quasi ningú el coneixia llavors; jo sí. Vaig encapçalar la comitiva fúnebre. L'Ajuntament va fer la làpida i va asfaltar el camí. Ja veus, després de permetre que l'apalissaren, l'alcalde va tindre remordiments. Quina gentola! —Elena va esbossar un gest de ràbia—. Álex volia descansar ací. Deia que en aquest lloc aprengué a estimar, i que ací aprendria a esperar...» (pàg. 208).

Álex creia en una altra vida després de la mort. I tu? Molta gent pensa que aquesta vida per si sola no té sentit, que cal que n'hi haja una altra. Què n'opines?

4. «M'he adonat, en aquests últims dies, de quin és el sentit de la meua vida. I és estimar. I és estimar-te. Crec que aquesta vida no mereix la pena ser viscuda sense Amor; i en el meu cas, sense tu. Sé que te n'has anat i que no tornaràs. Sé que m'estimes, però que ara tens massa complicacions i pors com per estar al meu costat. No cregues que t'estic culpant de res; més bé al contrari. Et done les gràcies. Sí, gràcies per haver-me estimat i per deixar-me estimar-te. Gràcies per una nit que traspassà els límits d'allò merament carnal.

Gràcies per un Amor etern que guardaré per tu i que em va mostrar una vida sencera en un instant. Gràcies per fer-me somriure» (pàg. 210).

Creus que aquesta vida té un sentit? Per què? Quin és el sentit de la teua vida?

5. «Carta a Amable M:

*Arribares a ma vida
en el moment adequat.
Arribares a ma vida
en un moment marcat
per cometes i estels,
per designis superiors,
pel vent, o pels penells.
Em vas donar el que més anhelava,
em vas donar l'alegria
que la buidor dominava.
Sentí com creixia un sentiment cap a tu.
Sentí com naixia una vida nova
per a mi.
M'has fet pujar tan enlaire
que jugue amb els estels,
que cuide el Sol, el cosmos,
que el passat ja no veig.
Mai més podré mirar
uns altres ulls,
una altra riulla escoltar,
contagiar-me d'una altra alegria
que no siga la que tu m'has donat,*

*que no siga la que ame.
Doncs ma vida, sense tu,
ja no té Nord, ni Sud,
ni Lluna, ni Sol.
I la vida, amb tu,
solament Cor» (pàg. 215).*

Has experimentat alguna vegada el que diu el poema? Imagina que ets Marcos i digues què sentiries tu en llegir-lo.

ACTIVITATS D'AMPLIACIÓ

1. Busca informació sobre l'autor i la seua obra.
2. Explica breument com era la societat espanyola en els dos moments que es reflecteixen en la novel·la: els anys 70, i mitjans dels 90 del segle XX (especifica quins règims polítics hi havia en les dues èpoques). Igualment, busca informació sobre les causes i les conseqüències de la Guerra Civil espanyola.
3. Realitza una presentació on mostres un itinerari turístic des del teu poble fins a La Manxa (llocs per on passaries, llocs per veure, etc.).
4. Fes una xicoteta descripció, tant física com psicològica, dels personatges principals de la novel·la: Marcos, Alejandro, Gus, Palmira, Elena, Max, David...
5. Descriu com era el poble Molinosviejos (edificis, entorn, etc.).
6. Explica en què va consistir l'èxode rural dels anys 60 a Espanya, i com es reflecteix en la novel·la.
7. Informa't sobre la psicologia dels bessons idèntics i sobre la seua connexió psíquica.
8. Investiga sobre què va ser el moviment hippie (ideologia, moda, etc.). Digues quins aspectes d'aquest moviment presenta Max.

9. Compara la moda, pel que fa a la manera de vestir, dels anys 70 amb la dels anys 90 i l'actualitat. Assenyala algunes coses que en la novel·la es veuen que han canviat amb el pas del temps.

10. Busca informació sobre com és un molí de vent manxec per dins, i com funciona.

11. Copia algun poema dels poetes preferits d'Alejandro: Antonio Machado, Federico García Lorca, Rafael Alberti, Blas de Otero, etc., i informa't de les seues vides i obres.

12. Explica quina relació manté *El Quixot* amb la Manxa. Busca el poema «Vencidos» del poeta León Felipe i relaciona'l amb la novel·la de Cervantes.

13. Explica en què consisteix l'orientació sexual i els seus tipus. Fes el mateix respecte de la identitat de gènere. Busca informació de com ha estat tractada l'homosexualitat al llarg de la Història, i sobre els orígens del moviment a favor dels drets de les persones homosexuals.

14. Informa't sobre la persecució que van patir les persones homosexuals durant la dictadura franquista (us pot servir aquest article del diari *El País* sobre la presó per a homosexuals de Huelva: https://elpais.com/diario/2000/12/09/andalu-cia/976317746_850215.html) i sobre els orígens de l'activisme homosexual a Espanya ampliant la informació a partir de l'article següent (¿En què van consistir les dues lleis esmentades?):

«Els orígens de l'activisme homosexual a Espanya es troben estretament vinculats a la promulgació de la Ley de Peligrosidad y Rehabilitación Social que va venir a substituir en 1970 a l'antiga Ley de Vagos y Maleantes com a instrument de repressió de l'homosexualitat. Al voltant de la protesta suscitada per la nova normativa, s'anirien definint els marcs i objectius polítics de les emergents comunitats gais. En principi, es va tractar d'un moviment minoritari, encapçalat per un petit grup d'hommes, d'extracció social mitjana i alta, amb estudis universitaris

i en connexió amb organitzacions homosexuals europees. A més, el seu àmbit d'actuació es trobava molt localitzat, concentrat fonamentalment a Barcelona amb ramificacions a Madrid. Després de la mort del general Franco el 1975, es va produir una autèntica floració d'organitzacions gais a les principals ciutats del país, alhora que el moviment ampliava les seues bases socials, i atreïa a les seues files joves immigrants, obrers i dones. Els grups sorgits durant la transició democràtica van establir, a més, intenses relacions amb partits polítics d'esquerres i organitzacions sindicals, i van adoptar un discurs marxista, que assimilava l'alliberament dels homosexuals al triomf del proletariat en la lluita de classes».

(*En clave gay*, de Pablo Fuentes, Paco Alcaide, Juan Vicente Aliaga, Jesús Gènere, Ernesto Farraluque i Mili Hernández. Traducció.)

15. Explica el significat i quin és l'origen dels dos símbols d'identitat gai com són la bandera de l'arc iris i el Dia de l'Orgull. Informa't de quan l'homosexualitat va deixar de ser considerada una malaltia. Investiga en què va consistir l'Informe Kinsey.

16. En la novel·la veiem com amb el pas del temps els carrers han canviat de nom. Relaciona aquest fet amb la Llei de la Memòria Històrica. Explica en què consisteix aquesta Llei.

17. Analitza la relació que en la societat actual mantenim amb les nostres persones grans i compara-la amb la relació que manté Marcos amb la seua iaia Palmira.

18. Informa't de com sol ser el procés «d'eixir de l'armari» de les persones homosexuals.

19. Amb quines dificultats o avantatges es troben hui en dia en comparació amb el que es mostra en la novel·la. Després dóna la teua opinió sobre el següent text:

«Eixir de l'armari és, sobretot, reafirmar-se com a persona homosexual sense importar que hi haja gent que no ho com-

prenga o li moleste. Eixir de l'armari és entendre que la sexualitat és un assumpte personal però també polític. Eixir de l'armari és, així mateix, una actitud decidida en contra d'una ideologia alienant i unes lleis repressores. Eixir de l'armari és negar-se a ampliar l'opressió social que ens margina, i que ens amaga. Eixir de l'armari és no tindre por de demostrar el nostre afecte als nostres companys i companyes en qualsevol lloc. Eixir de l'armari és evitar una doble vida esquizofrènica que et porta durant el dia a l'institut d'heterosexual i de nit o de cap de setmana, als locals d'ambient. Eixir de l'armari és no mentir mai més als teus amics i amigues ni a tu mateix. Eixir de l'armari és no permetre ni acudits ni bromes homòfobes que ens humilien. Eixir de l'armari és acceptar la teua orientació sexual i viure la teua sexualitat lliurement per poder ser feliç, perquè només sent feliços podrem fer felices les persones que ens envolten. L'homofòbia, com tota forma de discriminació, és una violació dels drets humans, que converteix a qui la practica en un ésser menyspreable «sol ser un individu que com que no és feliç, pretén que ningú ho siga; la persona que és feliç es dedica a viure la seua felicitat i compartir-la amb els altres, no a impedir que els altres ho siguen—».

(Identidad y diferencia. Sobre la cultura gay en España;
de Juan Vicente Aliaga y José Miguel G. Cortes.
Traducció.)

20. Realitza un comentari crític i personal, el més extens possible, del llibre. (Per exemple, digues si t'ha agradat o no, què t'ha agradat o no, què li hauries afegit o llevat tu, què has sentit en llegir el llibre, si et sembla un bon llibre per tractar una sèrie de valors com el respecte a la diversitat, si et sembla que aquesta història de la recerca de si mateix podria ser igualment una història d'amor entre dues xiques o entre una xica i un xic, etc.).

21. Escriu una carta a l'autor de la novel·la on li dones la teua opinió sobre el llibre i explica-li què has sentit en llegir-lo.

AVALUACIÓ

Model de prova escrita per avaluar el treball de l'alumnat:

1. Explica on i quan transcorre l'acció (passat i present), i digues com era la societat espanyola en cada moment. ¿Com es reflecteixen aquests dos moments en el personatge de Max o en el de David?

2. Quines relacions sentimentals té Marcos abans de conèixer Àlex? Com es coneixen Marcos i Àlex? Com va ser a partir d'aleshores la seua relació?

3. Per què Marcos deixa Àlex? Què va fer Marcos, com va ser la seua vida després?

4. Explica què va fer Àlex i com va ser la seua vida una vegada que Marcos l'abandona.

5. Descriu com era l'àvia Palmira. Com va afectar la Guerra Civil a la seua vida? Com actua ella davant la relació entre Marcos i Àlex?

6. Explica com era la relació de Gus amb el seu germà, com s'agafa la seua relació amb Àlex. Quines van ser les seues últimes paraules abans de morir, què volia dir?

7) Qui eren els «Fills del General»? Explica el que ocorre amb ells en la novel·la.

8) Qui és Elena? Què sent per Àlex i per Marcos? Què fa per cada un d'ells?

9) A qui i per què encén Marcos uns ciris al final de la història?

ANNEXOS

A.- «Banda Sonora» d'*El viatge de Marcos*:

Presentem a continuació dues cançons de cada un dels cantants o grups musicals que se citen en la novel·la, amb la intenció de fer-nos una idea de la música de l'època (els anys 70). Excepcionalment, algunes són posteriors a l'any 1970, però hi apareixen per ser molt representatives dels seus respectius intèrprets.

-Los Brincos:

«Flamenco»

<https://www.youtube.com/watch?v=SWbqA7YYY9A>

«Mejor»

<https://www.youtube.com/watch?v=uMH13A6NBaU>

-Los Bravos:

«Black is black»

<https://www.youtube.com/watch?v=QkwmSzPdVnY>

«Los chicos con las chicas»

<https://www.youtube.com/watch?v=HX3kcnbQSaM>

-Cecilia:

«Señor y dueño»

<https://www.youtube.com/watch?v=Q9a-q5fa0Ok>

«Un ramito de violetas»

<https://www.youtube.com/watch?v=8AtSHZTwehY>

-Nino Bravo:

«Te quiero, te quiero»

<https://www.youtube.com/watch?v=woymfBMVnqc>

«Libre»

<https://www.youtube.com/watch?v=Xa68YjqWTJM>

-Duo Dinámico:

«Perdóname»

<https://www.youtube.com/watch?v=E6hOmi4KxmY>

«Resistiré»

<https://www.youtube.com/watch?v=980rPGwey64>

-The Rolling Stones:

«Satisfaction»

<https://www.youtube.com/watch?v=KzYWTIHqutA>

«Angie»

<https://www.youtube.com/watch?v=UYffrb6ZECY>

-The Beatles:

«Yesterday»

<https://www.youtube.com/watch?v=wXTJBr9tt8Q>

«Hey Jude»

https://www.youtube.com/watch?time_continue=68&v=A_MjCqQoLLA

-Bob Dylan

«Blowing in the Wind»

<https://www.youtube.com/watch?v=vWwgrjjIMXA>

«Hurricane»

<https://www.youtube.com/watch?v=QfiK17FhP4g>

B. Vídeos amb ressenyes de la novel·la i entrevistes amb l'autor publicats a Internet:

<https://www.youtube.com/watch?v=uSMKoCMmRPo>

<https://www.youtube.com/watch?v=MM1AjruRNrc>

https://www.youtube.com/watch?v=_u7RDKkIBbg

https://www.youtube.com/watch?v=QUFciL_IX0

<https://www.youtube.com/watch?v=8vMGN9m4sRM>

<https://www.youtube.com/watch?v=6NLkC-ApIsQ>

https://www.youtube.com/watch?v=a_TSunHHY0A

<https://www.youtube.com/watch?v=cWJTRnSsiv0>

<https://www.youtube.com/watch?v=dFPVnWFmp6Y>

<https://www.youtube.com/watch?v=0GMIDq8cPPg>

<https://www.youtube.com/watch?v=YusrbDXEWFU>

<https://www.youtube.com/watch?v=6C-w2nWXyqU>

https://www.youtube.com/watch?v=N4k-RZKv_m0&t=39s&frags=pl%2Cwn

<https://www.youtube.com/watch?v=0HuSe0OTYw-c&t=1s&frags=pl%2Cwn>

C. Quan un amic o una amiga et diu que és gai o lesbiana:

Si algú et revela la seua homosexualitat, òbviament, sent confiança en tu. No és fàcil, de vegades, com a amic rebre aquesta notícia, ja que no es tenen moltes idees sobre què dir o què fer. Us en volem fer alguns suggeriments.

Agraeix-li la confiança que ha tingut cap a tu i digues-li que hi sabràs correspondre.

No el/la jutges. Si tens creences que van en contra de l'homosexualitat no et precipites a contestar-les. Hi haurà altres moments, més tranquils per confrontar les teues idees sobre l'homosexualitat amb ell o amb ella.

Respecta la confidencialitat. Si vol revelar la seua homosexualitat o el seu lesbianisme a altres persones ho farà a la seua manera i amb el seu ritmes.

Explica-li que per a tu no ha canviat la seua amistat cap a ell o cap a ella; que segueix sent la mateixa persona.

No tingues una postura molt seriosa. Un comentari amb una mica d'humor pot alleujar les possibles tensions.

Un simple encaixada de mans o una abraçada pot transmetre-li que no li tens por.

No l'angoixes amb preguntes. Pensa que ell o ella pot no tindre respostes per a tot. Les preguntes que li hages de fer les pots guardar per a un altre moment més endavant. Podeu fins i tot descobrir-les junts/es.

Estigues preparat/-da per incloure'l/-la amb més freqüència en els teus plans. El teu amic/ga podria estar sol/a.

Ofereix-te per ajudar-lo/la a explicar la seua homosexualitat a altres persones que estime.

Truca-li amb freqüència per fer-li sentir que segueixes sent el seu amic/la seua amiga.

No t'estranyes perquè el teu amic/ga pugui tindre canvis de temperament, sobretot si està experimentant conflictes per la seua pròpia orientació. Considera't sobretot privilegiat/da per la seua confiança.

No alteres hàbits que tingueu junts/es. Res ha de canviar perquè t'haja dit que és gai o lesbiana; no el/la tractes de manera especial.

Parla-li d'altres persones que coneixes que són gais o lesbianes. Fes-li saber que si has acceptat altres persones, amb ell o ella no serà diferent.

Aprèn coses del que és l'homosexualitat i el lesbianisme.

No permetes que s'aïlle. Dona-li suggeriments d'organitzacions homosexuals i de llocs de trobada gais i lèsbics. Acompanya'l si cal.

Mai és tard! Si sents que no has actuat massa bé amb l'amic/ga que et va revelar la seua homosexualitat, torna enrere i comença de nou.

No et preocupes si el teu amic/ga té alguna atracció cap a tu i tu no li correspons a aquest nivell. Molt probablement els sentiments que el teu ami/ga té per tu són els mateixos que tu tens per ell o ella. En cas contrari no passa res. Aquestes qüestions poden aclarir-se perfectament (sense hostilitats).

D. Escala de valors (homofòbia, de l'1 al 4/homofília, del 5 al 8):

L'escala que segueix va ser desenvolupada per la Dra. Dorothy Riddle, psicòloga de Tucson, Arizona. Aquesta escala t'ajudarà a comprendre en quin lloc t'hi trobes en l'espectre d'actituds, valors i creences.

1. Repulsió. L'homosexualitat és vista com una desviació, una anormalitat i «un crim contra la naturalesa». Les persones LGBTI són malaltes, boges, immorals, pecaminoses, malvades, etc. Tot es justifica per canviar-les: la presó, l'hospitalització, teràpia d'aversion, teràpia d'electroshock, etc.

2. Llàstima. L'heterosexualitat és més madura i per descomptat preferible. Tota possibilitat de «tornar hetero» hauria de ser reforçada i sentir llàstima per aquells qui semblen haver nascut «així», «pobres!».

3. Tolerància. És possible que hi haja forts sentiments anti-homosexuals, però s'espera que en el treball, l'escola i en general en públic la persona demostre tolerància cap els i les que són diferents. Es pot considerar que l'homosexualitat és simplement una fase del desenvolupament per la qual passa molta gent en l'adolescència i la majoria «la supera».

4. Acceptació. Encara implica alguna cosa que necessita ser acceptada. Es caracteritza per afirmacions com «Per a mi no ets lesbiana/gai, ets una persona!» o «El que faces al llit és cosa teua!» o «No tinc problemes amb això, mentre no en faces ostentació».

5. Suport - Treballar per protegir els drets de les persones LGBTI. És imprescindible lluitar per la igualtat i els drets civils de tota la gent.

6. Admiració. Reconèixer que es necessita fortalesa i força moral per ser LGBTI en la nostra societat. La gent en aquest nivell està disposada a examinar les seues actituds, valors i comportaments homofòbics.

7. Apreciació. Valorar la diversitat en la gent i veure les persones LGBTI com una part vàlida d'aquesta diversitat. Aquesta gent està disposada a combatre l'homofòbia en ells i elles mateixos/es i en altres.

8. Suport actiu. Considerar que les persones LGBTI són indispensables en la nostra societat. Ells i elles veuen la gent LGBTI amb un afecte i amb una alegria genuïns, i estan disposats/des a ser els/les seus/es aliats/des i lluitar per defensar-los/-les.

«Aquellos seres cuya hermosura admiramos un día, ¿dónde están? Caídos, manchados, vencidos, si no muertos. Mas la eterna maravilla de la juventud sigue en pie, y al contemplar un nuevo cuerpo joven, a veces cierta semejanza despierta un eco, un dejo del otro que antes amamos. Sólo al recordar que entre uno y otro median veinte años, que este ser no había nacido aún cuando el primero llevaba ya encendida la antorcha inextinguible que de mano en mano se pasan las generaciones, un impotente dolor nos asalta, comprendiendo, tras la persistencia de la hermosura, la mutabilidad de los cuerpos. ¡Ah, tiempo, tiempo cruel, que para tentarnos con la fresca rosa de hoy destruiste la dulce rosa de ayer!».

Ocnos, Luis Cernuda